

Kulturvärden krig LST

Medverkande

- Magnus Hjort, generaldirektör för Myndigheten för psykologisk försvar
- Susanne Thedéen, överantikvarie vid Riksantikvarieämbetet
- Patrik Oksanen, journalist och senior rådgivare vid tankesmedjan Fores
- Anneli Bergholm Söder, länsråd för Länsstyrelsen Gotland
- Anna McWilliams, forskare vid Totalförsvarets forskningsinstitut
- Max Landergård, programledare, produktionsbolaget Storstad
- Fedir Androshchuk, generaldirektör för Nationalmuseet för Ukrainas historia i Kiev

Transkriberat innehåll

[00:00 – 00:06] Intro

MAX

Och innan jag bjuder in våra panelister på scenen så skulle jag vilja visa er en intervju som jag gjorde med Fedir Androshchuk som är generaldirektör för Nationalmuseet för Ukrainas historia i Kiev. Och på plats i Kiev så var han med online, och vi hade ett sånt här onlinemöte som jag spelade in. Och den första frågan som jag ställde handlade om på vilket sätt Fedir och hans kollegor valde att agera när kriget bröt ut för, ja, ett och ett halvt år sedan. Hade vi ljudet på den också? Tack.

FEDIR

Redan de första timmarna av anfallet blev det klart, faktiskt, att avfyra raketer och missiler var det största hotet för alla byggnader, till och med museum. Det är därför akut nedmontering av utställningar och skydd och sedan evakuering var största prioritering. Så efter ett dygn av hårt arbete lyckades vi gömma de mest värdefulla föremålen och sedan efter, ja, en månad nedmonterade vi resten. Då samtidigt publicerades mitt upprop om behovet av skydda kulturarvet i Ukraina i en rad av västerländska tidningar. Och i samband med Nordiska, i samråd med Nordiska museet i Stockholm så startade vi insamlingar med museet. Så det är ungefär så vi har gjort de dagarna.

MAX

Mm. Jag kommer återkomma lite grann med lite fler filmklipp med Fedir under samtalet. Men nu tänkte jag att vi bjuder upp de som faktiskt är här på plats också. Vi har Magnus Hjort, som är generaldirektör för myndigheterna för psykologisk försvar. Välkommen upp! Du kan gärna stå där. Hörde jag en applåd också kanske? Sådärja, och så har vi Susanne Thedéen, överantikvarie vid Riksantikvarieämbetet. Du kan ställa dig bredvid Magnus där. Patrik Oksanen, journalist och senior rådgivare vid tankesmedjan Fores, välkommen upp. Du kan ställa, jag kan stå här faktiskt så blir det enklare för alla att få plats. Och så har vi Anneli Bergholm Söder, länsråd för Länsstyrelsen Gotland,

välkommen. Och sist men inte minst, Anna McWilliams som är forskare vid FOI. Funkar det där eller?

ANNA

Jag tror det.

MAX

Det gör det, och ni får förse er lite grann med vatten. Det är en varm dag så stay hydrated, är min rekommendation. Jag frågade precis publiken här vilken artefakt som de skulle ta med sig om det blev krig i Sverige. Jag har ställt den här frågan till er, ni har fått förbereda er lite mer än vad publiken fick göra, så nu går laget runt här. Anneli, vad skulle du ta med dig?

ANNELI

Den.

MAX

Vad är det för något?

ANNELI

Det här är kalkputs. Det symboliserar tusenårigt hantverk. Det kittar ihop våra medeltida byggnader. Det ger också en uthållighet, en tydlighet. Det är vackert, men det kräver också hantverk, det kräver kompetens och det är gotländskt.

MAX

Härligt. Okej, kalk från Anneli. Patrik, vad skulle du ta med dig?

PATRIK

Jag skulle ta med mig regeringsformen, för det är de friheter vi skyddar och försvarar och vad är då viktigare som symbol för vad vi kommer ifrån? Jo, det är vår gemensamma syn på vilka är vi?

MAX

Anna, vad skulle du ta med dig?

ANNA

Vi har ju stängt om den här frågan innan och jag är alltid lite ovillig att svara på den, men jag tänkte att jag ska bjuda på ett konkret exempel.

MAX

Tackar.

ANNA

Som då kommer från framförallt mig personligen då, kanske inte som forskare, men det var ju för ett tag sedan en desinformationskampanj mot flera olika, men bland annat Astrid Lindgren, där hon presenterades som nazist. Och det här riktades framför allt till Ryssland och fick inte så stort utrymme här, men det där har liksom legat kvar i mitt huvud lite och jag har ändå tänkt att hade det där fått fäste och blivit någonting, det hade nog betytt någonting för mig. Så jag säger Astrid Lindgren.

MAX

Som person alltså?

ANNA

Ja... Eller, ja...

MAX

Eller någon bok kanske?

ANNA

Hela hon, konceptet så att säga.

MAX

I för sig, du får med dig en produktiv varelse så hon kan producera mer då. Susanne, vad skulle du ta med dig?

SUSANNE

Nu blir det mycket immateriellt här då, därför att det jag vill ta med mig är den nordiska klinkbåtstraditionen, som också finns på Unescos lista över det immateriella kulturarvet, och jag har valt det av lite olika skäl, för jag är lite som du, jag är lite obenägen att just välja, för det kan också vara väldigt problematiskt, och jag har valt det här därför att jag tror att kulturarv kan vara väldigt personligt, och för mig är det här personligt, som seglar. Jag tycker det är viktigt. Den här traditionen är inte bara svensk, den är nordisk i det här fallet, därför att kulturarv är också och finns också bortom våra gränser, även om vi har ansvar för det inom våra gränser, så att säga. Så att kulturarvet är också allas vårt gemensamma, och det tror jag också är jätteviktigt att vi har med oss i alla de här diskussionerna. Så, så att jag stannar där.

MAX

Absolut. När jag var producent på utbildningsradion så gjorde vi ett historieprogram om svenska migranter och deras släktingar i USA, och då var vi i Minnesota, och så var vi i en stad som heter Scandia. Jag har aldrig sett så mycket lutfisk och kurbitsmålningar och dalahästar som där. Det var en otroligt hög koncentration, en otroligt stor stolthet kring svenska kulturen och kulturarvet. Magnus, vad skulle du ta med dig?

MAGNUS

Inte lutfisk då. Mina släktingar i Minnesota har en tradition kring just "lutfisk" som de ska äta prompt någon viss tid på året, jag förstår inte varför men det är någon typ av tradition som vi har övergett här, tror jag, åtminstone i min familj, jag tror inte vi har haft den ens. Regeringsformen, ja den är ju fantastiskt, den hade jag velat komma på. Jag älskar regeringsformen. Astrid Lindgrennazismen är ju förbisedd i vår historia, den kom upp på ett tidigare seminarium, det kan vi prata mer om, just den där incidenten. Nej, jag tar med mig en sten från den här kullen där minnesstenen över slaget i Klågerup är rest. Slaget vid Klågerup, någon som vet vad det är?

MAX

Alla vet redan. Nej, jag vet faktiskt inte alls.

MAGNUS

Nej, folk som är från Skåne vet. Är du från Skåne? Ja, du ser. Det var en social upprop, ett litet upprop mot knäckt inskrivning och allmänna, lite klasskamp tror jag att det var här också. Tror att det kan ha

varit 1813. Ett trettiotal personer dog i de här striderna och tre personer avrättades så småningom och runt 1990 så reste man ett äreminne över detta. Jag menar att det här är en del av kulturarvet, på något sätt, uppenbarligen eftersom folk har bemödat sig att sätta upp den här minnesstenen, så är det någonting som man vill minnas. Exakt vad är jag inte säker på men det - - - [08:02] en tid där sociala konflikter såg ut på ett annat sätt och där också våldet användes mot befolkningen på ett annat sätt. Så jag tror att det är en intressant historia att ändå komma ihåg och det är intressant också, det är inte självklart vad som är kulturarv. Det här är ju inte elitens kulturarv, det här är ett kulturarv över egendomslösa människor som tog strid mot det som de upplevde som orättvisor, och fick betala ganska dyrt för det. Jag tycker det är ett intressant exempel på kulturarv.

ANNELI

Men då börjar vi med en sten och slutar med en sten, helt enkelt.

MAGNUS

Cirkeln är sluten.

MAX

Exakt, det låter bra. Finns det en koppling mellan vårt kulturarv och vår försvarsvilja? Vem vill börja?

MAGNUS

Nej men det klart att det gör det för att vårt kulturarv är en del av vilka vi är och försvarsvilja ser ju jag och en del andra som jag har skrivit en antologi med, som heter *Ryska krigsskepp, dra åt helvete! En liten bok om försvarsvilja*, att det är en individuell process som bygger på en insikt om att någonting är hotat och det här hotet hotar ju också en del av vad vårt kulturarv för det handlar om att ta ifrån oss någonting som vi vill försvara. Så det är så att säga själva grunden i första steget i försvarsvilja. Så absolut att det finns en sådan koppling.

MAX

Anneli?

ANNELI

Nej men jag håller med dig. Det är en del utav ett folks arv, det är en del utav ett folks identitet. Men det är också en del utav att man känner att man har blivit fråntagen någonting och det tror jag är en utav de här största delarna.

MAX

Mm. Är det någon annan som känner sig hugad att fylla på?

MAGNUS

Absolut, det stämmer precis och vi kan ju se hur det här pågående förfärliga kriget som Ryssland driver mot Ukraina, där man har siktat in sig på att ta ifrån befolkning allt egentligen som handlar om kulturarv. Språk, identitet, det religiösa arvet från Kievriket och så vidare. Det här är ju verkligen ett kulturmord också, samtidigt som det är ett krig som bedrivs i alla dess hemskaste former. Så att sikta in sig på att förstöra kulturarvet för en grupp människor, en befolkning, ett land, är ju en del av krigföring, har varit det ett tag. Vi har sett, det finns alla möjliga exempel och du kan berätta mer om de flesta av oss, tror jag. Men absolut, ja.

ANNA

Samtidigt måste jag ändå sticka in att vi slänger oss ganska mycket med det här, att just kulturarvet är viktigt för försvarsviljan. Men exakt hur det ser ut, och som du säger, det är väldigt personligt och ser väldigt olika ut på olika håll. Där tror jag att vi behöver diskutera det mer, hur det ser ut.

MAX

På vilket sätt då, menar du?

ANNA

Men jag tänker att det kan bli ganska oproblematiskt att man säger "kulturarvet är viktigt för försvarsviljan", men om man inte förstår hur är det viktigt? Varför är det viktigt? För vem? På vilket sätt? Då blir det liksom, ja då blir det svårt.

MAGNUS

Jag tycker våra svar illustrerade, på din första fråga, illustrerar ju det här ganska bra. Jag menar, det är en sten här, det är en sten där, det är lite Astrid Lindgren, lite regeringsform och så vidare, det illustrerar individualiteten i det.

MAX

Men är det så att det är precis som med el och vatten i kranen, man tar den för givet och sedan när den är borta så minns man om den, att det är därför människor från en annan kontinent som kanske aldrig varit i Sverige går runt i kurbisbyxor och spelar nyckelharpa?

SUSANNE

Det kan vara det men jag tänker mig också att vi tar för givet att vi alla vet vad det betyder.

MAX

Ja, just det.

SUSANNE

Även om det är så individuellt, så pratar vi alla om att det är jätteviktigt för försvarsviljan, men pratar vi om samma sak?

MAX

Går det över huvud taget att någon kan säga till befolkningen att det här är vårt kulturarv? Det där är ju också en diskussion, att "nej vadå, Astrid Lindgren är inte kultur för mig, jag gillar PO Enquist" eller vad det nu kan vara. Går det?

SUSANNE

Men det är väl det som du egentligen också vill komma till, att vi behöver problematisera de här frågorna, men jag tror ändå att vi alla är tagna på sängen över hur viktigt kulturarvet har varit när det gäller kriget i Ukraina, som du säger, jag tror ingen hade kunnat föreställa sig det innan och där har vi också otroligt mycket att lära utav dem.

MAX

Lära vad, då?

SUSANNE

Ja, det är det vi behöver diskutera, det finns jättemycket att diskutera i det. Men det handlar ju allting om från hur man hanterar krisen där borta nu och har gjort det, men också i förlängningen då kring återuppbyggnadsfrågor, förstås. Och då, när man ska återuppbygga någonting, då kan det vara helt nya frågor som är aktuella med bäring på kulturarvet och där man kan få konsekvenser som inte alls är dem som vi hade tänkt oss, till exempel. Så att man ska inte, frågan är också väldigt komplex.

MAX

Patrik först, och sedan har jag en fråga till Anna.

PATRIK

Jag vill bara bli lite bökig och besvärlig, jag vill värja mig lite mot det här att vi blev tagna på sängen, vi kunde inte förutse det här och så vidare. Jag skulle vilja säga att, det här vet vi sedan länge, vi har sett den här konflikten och särskilt hur de har riktat in sig på historia, identitet och så vidare, under lång tid. Så det här är ingenting vi skulle vara överraskade av, men här har vi ett kollektivt uppvaknande i vårt land att göra, efter att ha varit för djupt inne i en föreställningsvärld att det här är otänkbart. Allting har funnits så synligt, jag menar kriget mot Ukraina på informationsarenan och när det gäller byggandet av nazismnarrativ och sådär, det börjar ju tydligt, långt innan Krim 2014.

SUSANNE

Det jag bara säger är att jag tror att vi har varit medvetna om de här frågorna men har varit det ganska mycket utifrån ett internationellt perspektiv. Det här är någonting som händer i Syrien eller Afghanistan, men det har ändå medvetandegjort för oss att det här gäller oss också här i Sverige, där tror jag att det har skett en viss betydelseförskjutning.

PATRIK

Och då kommer kulturarvet in som betydelse för att jag har halvt finskt påbrå, och tittar vi på de svenskar som har påbrå från länder som har en annan upplevelse av andra världskriget så är det inte alls lika distanserat.

SUSANNE

Jag delar den uppfattningen, ja.

MAX

Anneli ville komma in också.

ANNELI

Min fundering är att vi har inte varit i krig på länge, därför så, vi som sysslar med kulturmiljö oavsett vad det är för någonting, så betyder ju det kanske inte lika för oss, lika mycket, eftersom vi kulturnördar har tittat på de här sakerna, men man tittar inte på det ur ett kollektivt perspektiv och vad det är vi faktiskt vill ha kvar. Sedan behöver vi prata om att vad är det? Hur ser vi på det? Vad är det vi ska skydda och så vidare. Men här tänker jag att vi värderar inte lika högt. --- [15:21] bombades, man bygger upp en nästan likadan stad, det innebär liksom att man har värderat något gammalt och då föder det känslor på olika sätt. Och man vill ha kvar någonting, och det är en del i identitetsskapandet tänker jag.

MAGNUS

Jag tänkte på det här med som du sa att det här händer i Syrien eller Afghanistan och det gäller väl egentligen hur vi sett på det här med krig över huvud taget, det är någonting som händer utomlands,

långt bort i andra länder och världsdelar. Men det här kriget har ju visat att det händer ganska nära oss, och att vi inte kan utesluta att det händer även oss i och med att den här konflikten kan eskalera på ett sätt som vi inte förutser. Och det är en beredskap som vi tagit till oss successivt i Sverige, sedan 2015 åtminstone när vi beslutade att totalförsvaret ska upprustas igen. Sedan tycker jag faktiskt att kulturarvet är värt att försvara i vilket fall som helst oavsett relationen till försvarsvilja. Jag tycker att det finns ett värde i sig i kulturarvet.

MAX

Anna, du har sagt att, nu ska vi se, citat "en bättre förståelse av kulturarvets betydelse kan också leda till ett mer resilient samhälle generellt" slutcitrat. Kan du utveckla lite vad du menar?

ANNA

Ja, alltså det är väl framförallt resiliens mot hot, alltså att kulturarvet används mot oss på något sätt, det är väl den typen av resiliens och då kan man tänka sig, alltså om vi är väldigt beroende att en viss byggnad eller ett monument eller föremål, eller vad det nu kan vara, att det är helt oförändrat och att vår relation hänger på det, på något sätt. Vi har redan hört att kulturarvet är väldigt kopplat till vilka vi är och vår identitet. Är vi väldigt beroende av att det här kulturarvet faktiskt finns kvar i den exakta, fysiska form som vi liksom har haft, då blir vi också väldigt sårbara i om det blir förstört eller stjäls eller vad som händer. Sedan finns det andra sätt att förhålla sig till kulturarv, att man kanske har ett annat förhållande där man ändå kan ta in förändringar eller saker som händer i det, då har man också skapat med resiliens men det är också lättare sagt än gjort.

MAX

Ja det är ju skillnad mellan ett kalkstenshus och ett vykort av ett kalkstenshus, till exempel.

ANNA

Jo, visst, absolut.

MAX

Man får liksom, är det det du menar att man får hålla tillgodo med att bara se bilder?

ANNA

Fast jag tänker att det finns olika sätt, det finns ju kulturarv, det är ju en diskussion mer allmänt också, ska kulturarvet alltid finnas kvar i en viss form eller kan det förändras? Kan vi ändra vår attityd till det? Så det handlar väl mer om vårt förhållningssätt.

MAGNUS

Kulturarvet är väl ingen statisk sak, va? Det hade varit jättekul om hednatemplet i Uppsala fanns kvar, tyvärr är det förstört sedan ganska länge. Jag är jättenyfiken på hur det såg ut, men det är det med oss, vi människor skapar nya kulturarv. Kultur är någonting vi skapar hela tiden, kulturarv skapas medan vi sover, det är saker vi inte vet om vad som kommer vara kulturarv. Jag tror inte de som dog där vid Klågerup visste att de skulle bli del av ett kulturarv 1991, eller när den här minnesstenen restes.

ANNELI

Men det är därför också våra mål kring de här frågorna, kring kulturarvet just handlar om att både bevara, använda och utveckla, för att det också finns en föränderlighet inbyggd i det. Och där gäller det att man jobbar med alla de här delarna, förstås, även om vi i krig och väpnad konflikt så är det ju ändå naturligt med mycket fokus på att skydda och värna och bevara, förstås då.

SUSANNE

Men där tänker jag också att kunskapen, hantverket medvetandet, är också en del i kulturarvet, över hur man liksom går vidare, men visst förändras det.

MAX

Vilken typ av kulturarv, som man har kunnat se internationellt kanske, är det vanligt att en antagonist ger sig på? Anna, vill du börja? Du har ju kunskap om det.

ANNA

Jag har suttit och skrivit om det här, menar du?

MAX

Precis, du har ju skrivit en del om det.

ANNA

Nej men då svarar jag som en jobbig forskare och säger "det beror på".

MAX

Tack, då går vi vidare.

ANNA

Men det beror väldigt mycket på syftet bakom, med det. Är det att, som vi ser mycket i Ukraina där man verkligen vill hjälpa till och sudda ut en viss historia, då är ju att fysiskt förstöra det bästa. Pratar vi om andra saker som kanske redan händer i Sverige och vi pratar om desinformation, till exempel, då finns det ju andra syften som ligger bakom det, som kan undergräva förtroende för olika institutioner, museum, staten, och då kanske inte just bomba är det bästa sättet eller enda sättet, det beror på vad man vill åt.

PATRIK

Här vill jag bara lägga till att man kan se det som en process i olika faser, tittar vi på Ukraina så har det varit mycket på informationsarenan innan det blev kinetiskt och först var det kinetiskt i låg skala med Krimoperationen, den illegala annekteringen, kriget i östra Ukraina som ryssarna försökte förklara som ett inbördeskrig och som tyvärr väldigt många gick på i beskrivningen av det, till det som händer 2024, eller 24 november 2022 ska jag säga, så du har olika faser i det beroende på vad som är operativt möjligt och så.

SUSANNE

Det jag tror vi ska lägga till också som ett viktigt syfte som kan vara, det är att det också finns ekonomiska incitament i detta också, förstås, därför att illegal handling, plundring, är någonting som är väldigt utbrett, och det är det ju även när det inte är krig, så att säga. Men det här är ju också ett sätt att finansiera krigföring, särskilt i vissa områden där de här föremålen kan betinga väldigt höga värden.

MAX

Men Susanne, du som ändå jobbar på Riksantikvarieämbetet, finns det internationella föredömliga exempel för hur andra länder har kunnat skydda sina artefakter.

SUSANNE

Det är svårt med det här internationella på det sättet, men jag tycker ändå att det som internationellt är vår utgångspunkt, det är ju ändå Unesco och det internationella arbete som de bedriver, och inte minst då våra världsarv. Och där är det ju ändå intressant också att konstatera, om jag nu är rätt uppdaterad, så är det att i Ukraina så har man ju förstört extremt många byggnader, kyrkor, museum och så vidare, man har plundrat på föremål. Men världsarven har ändå, det har kanske funnits en respekt för att de är inte förstörda i Ukraina. Och kan vi bygga det här i det internationella samfundet kring de här platserna som har outstanding universal value, så är det ett gemensamt föredömligt exempel, skulle jag vilja säga.

MAX

Vi har ju, jag vill uppehålla mig till Susanne, eller okej förlåt Magnus.

MAGNUS

Jag har bara en liten snabb påhakare, att vissa katedraler, kyrkor har skonats kan bero på att ryssarna vill lägga beslag på just den delen av kulturarvet.

SUSANNE

Så kan det också vara.

MAGNUS

De ser det som en arvtagare till Kievrusriket. Ingeborg och så vidare.

SUSANNE

Men världsarven i Ukraina, jag tror att det är sju stycken, de speglar ändå en större berättelse än bara Kievrusriket.

MAX

Vi kommer ju ganska snabbt in på diskussionen, inte helt osökt såklart, vad kulturarv är. Eftersom vi har Riksantikvarieämbetet på plats, vad betyder begreppet kulturarv för dig, Susanne?

SUSANNE

Kulturarv för mig är historiska spår, utav både materiella och immateriella lämningar på olika sätt, det kan också vara idéer, perspektiv, kunskaper, hantverk, och så vidare. När det gäller det fysiska, de fysiska lämningar vi har så är det allting från kyrkor, skyddade byggnader, fornlämningar, landskap ibland också, så att säga. Så det är väldigt, väldigt brett, men det är ändå den mänskliga påverkan i de här sammanhangen som också förenar allt detta.

MAX

Nu ska jag också försöka få igång min dator här. Och spela upp de resterande frågorna som jag hade till Fedir. Händer det något på skärmen där bakom eller? Ja, det gör det. Ja men titta, gud vad bra. Nu händer det något på min skärm också. Min andra fråga som jag hade till Fedir det var på vilket sätt kulturarvet i Ukraina har drabbats av kriget. Jag tänker, eftersom vi refererar mycket till kriget i Ukraina nu. Nu ska vi se, nu försvann bilden igen här nu. Behöver jag göra något här? Ska jag dra ut HDMI-sladden?

PATRIK

Vi kan hålla lite pausunderhållning här. Vilken sång skulle ni ta med er från kulturarvet?

MAGNUS

I den här tiden så "Den blomstertid".

KVINNA

Sjunger man den fortfarande?

Inte "Idas sommarvisa?"

"Den blomstertid" sjungs.

MAX

Jag frågade min pappa vad han skulle ta med sig av det svenska kulturarvet och han svarade Clint Eastwood. Så bevandrad är han.

MAGNUS

Clint själv? Inte filmerna då?

MAX

Exakt, ungefär som Astrid Lindgren. Han ville ha med sig personen. Under tiden som vi, jag överlåter till dig så jag inte står i vägen, jag ställer mig här istället. Anna, på vilket sätt kan kulturarv angripas i krig?

ANNA

Vi har redan varit inne på det på olika sätt. Det kan vara allt från totalförstörelse.

MAX

Vad vill man uppnå? För det finns ju olika syften, som vi också varit inne på.

ANNA

Ja, men det kan vara, som vi ser i Ukraina, att man vill helt suddas bort, det kanske finns både samlingar eller arkiv som håller handlingar, lämningar som berättar en viss historiebeteckning som man inte vill ha med, eller berättar om ett visst folk som man vill suddas bort, så det kan vara en del i det. Men det finns många andra som inte handlar om just, det blir väldigt lätt att fokusera på det väpnade angreppet just för att vi ser det i Ukraina men det finns också väldigt många saker, som desinformation och annan informationspåverkan, stöld, de här sakerna som också händer redan idag, som kan ske, ska man inte glömma bort.

MAX

Vi ska komma in på just informationspåverkan och på vilket sätt främmande makt har försökt påverka mediernas narrativ, till exempel, men jag tänkte först ställa frågan till dig Anneli, hur jobbar länsstyrelserna med utmärkning av just kulturegendomar? För här har ju Gotland kommit ganska långt fram.

ANNELI

Vi är väl det första länet i landet som har jobbat med utmärkning utav kulturegendom, enligt Haagkonventionen.

MAX

Kan du berätta konkret vad det går ut på?

ANNELI

Absolut, det kan jag göra. Jag har ju goda medarbetare här också som kan hjälpa till om jag missar någonting. Men, det vi gjorde var att först titta på totalförsvarsförordningen, folksrättsliga förordningen, för att titta på vilket uppdrag vi har, och då har vi ju just uppdraget i att utmärka ut egendom. Vi hade ett samarbete med Riksantikvarieämbetet men vi bestämde oss där och då för att vi kör, vi väntar inte på den nya föreskriften som kom först 2022, men däremot var de viktiga. Det var viktigt också att ha kontakt med gotländska museerna, naturligtvis, men inte minst försvarsmakten eftersom det är de som ska veta var de här utmärkningarna finns och förhoppningsvis ta hänsyn till dem när de försvarar Gotland. Vi fick instruktioner från Riksantikvarieämbetet där de säger, för guds skull var restriktiva, det var vi, nästan.

SUSANNE

Jag jobbade inte där då, jag var på museet här. Jag var på din sida då.

ANNELI

Nej men för det är svårt att göra urval.

MAX

Blev det mer än vad Riksantikvariet ville?

ANNELI

Nja, vi hade ett uppdrag att ta fram 20 till 50 olika objekt, miljöer och vad det nu var för någonting. Kyrkor, jag tror det var ett tjugotal kyrkor, och det var liksom ganska mycket olika förhållningssätt vi hade i det. Vi bestämde oss för att skydda kyrkorna, inte objekten.

MAX

Vad menar du med det? Kyrkorna, men inte objekten?

ANNELI

Det finns massa saker i, vet du.

MAX

Jaha, du menar, just det precis. Byggnaden men inte det som finns inuti.

ANNELI

Just för att hitta de restriktiva delarna. Sedan ska det finnas intresse ur ett regionalt perspektiv. Så vi tittade på vad som är viktigt för Sverige ur ett gotländskt perspektiv och det kändes oerhört viktigt för oss. Men allt ifrån byggnader, till bildstenar, till miljöer. Vi hade ganska mycket olika praktiska problem. Vem fattar beslut? Ska Riksantikvarieämbetet fatta beslut kring världsarvet? Ska vi fatta beslut? Där hade vi ett väldigt gott samarbete med Riksantikvarieämbetet. Men sedan var det sådana här små, praktiska saker, som att hur många skyltar ska man sätta ut? Är det en? Är det flera? Hur märker vi ut ett område, och så vidare. Och det skulle jag vilja komma tillbaka, vi förändras ju också i vad vi anser skulle kunna vara kulturarv och där tror jag att vi ska vara lite ödmjuka också i att ja, vi förändrar oss, vi ser på saker på olika sätt vad tiden går. Så vi kanske måste ompröva det här. Så att det är det rent praktiska. Och sedan hann vi påbörja arbetet med undanförelse, sedan kom pandemin där vi från länsstyrelsernas sida fick lite annat perspektiv.

MAX

Jag förstår.

ANNELI

Men där kan vi återkomma.

MAX

Ja. Spännande. Vi passar på, när tekniken fortfarande funkar. På vilket sätt har kulturarvet i Ukraina drabbats av kriget, är frågan. Här kommer svaret.

FEDIR

Ja, vi kan ta siffrorna som Unesco anger, till exempel. Den 31 maj det här året har Unesco identifierat skador på 258 platser sedan 2023, det är februari förra året, 111 religiösa platser, 22 museer, 92 byggnader av historiskt och/eller konstnärligt intresse, 19 monument, 12 bibliotek och ett arkiv. Den här statistiken skiljs från de beräkningar som Ukrainas kulturdepartement har gjort, de har lite högre siffror. I alla fall, mest drabbade kulturella institutionerna blev de som ligger i södra och östra delar av landet. Museer i Mariupol, Melitopol och - - - [? 33:06] blev skadade och plundrade på deras föremål. Museet i Kupjansk som ligger i Charkivlänat, förstördes starkt och två museimedarbetare, inklusive föreståndare, dödades. Så det var ganska traumatiskt. Ryssland betraktar Ukraina som sitt eget territorium, och ser på plundringar av museer som någon form av skydd av föremål som är knutna eller associerade med rysk historia eller ryskt kulturarv. Det är väldigt likt tyst kulturpolitik, tyst nazipolitik under andra världskriget, så det finns ganska många paralleller. De reste också via Europa och samlade allt som de tyckte var tyskt, till och med de kulturarv som fanns i Ukraina, Sverige och andra länder.

MAX

Vad är era reflektioner av det Fedir säger här? Jag tänker till exempel på vad Sverige kan göra, tycker ni? Är det tillräckligt med det som man gör, med kulturmärkningar och sådant? Utifrån det som han nu berättar. Behöver man agera på ett annat sätt utifrån de insikter som man kan få? Inte bara här såklart, utan även andra rapporter från Ukraina, eller är det det som är vägledande för hur vi arbetar idag i Sverige?

ANNELI

Det finns ju andra sätt enligt Haagkonventionen att skydda kulturarvet, och det är också undanförsel. Det är ju lite mer komplext eftersom det är känslig egendom ur många olika aspekter, egentligen. Börjar du flytta föremål, då flyttar du ju någon annans föremål, det tycker jag är en av aspekterna. Det är inte bara att flytta det och fatta beslut om att flytta, utan det handlar också om att packa egendom, att skaffa lokaler som inte bara skyddar dem mot ett angrepp, utan också för de förutsättningar som de här föremålen ska finnas i, med ljus, fukt och allt vad det innebär. Men jag tänker också att det kan finnas digitalisering, kunskap om de här föremålen, jag tänker också att det kan vara i ett sätt att tydliggöra att de här föremålen finns. Där har vi haft ett väldigt gott samarbete med försvarsmakten därför att det blir också ett folkrättsbrott. inte för att jag tycker att vi ska vara naiva och tro att man kan lämna det för att man märker ut, men just därför att det får påföljder efteråt, även om man inte vinner kriget.

SUSANNE

Får jag bara kommentera det också?

MAX

Självklart, Susanne.

SUSANNE

Jag tänker att vi alla har ju varit, och många sektorer har ju blivit tagna på sängen utav hur eftersatt beredskapen har varit och det gäller förstås också vår sektor och det har funnits en tradition i vår sektor bak i tiden av hur man arbetade med de här frågorna som vi har tappat, och som man inte till exempel har tappat i Finland utan upprätthållit där då. Så där har vi faktiskt en del att lära av Finland i de här frågorna och det har vi på Riksantikvarieämbetet också, en dialog med vår motsvarigheten där, museiverket till exempel. Så det är en viktig aspekt i det här, tänker jag, och där har ju vi fått det här uppdraget nu kring att utreda de organisatoriska och juridiska förutsättningarna kring ett kulturskyddsråd. Vi är ju inte då beredskapsmyndighet eller ingår i en beredskapsplanering, men vi ser det här uppdraget då som ett första steg att också kunna samla sektorn i de här frågorna då. Men nu ska vi leverera in det här i regeringsuppdraget då. Vi har ju redan på Riksantikvarieämbetet tagit tid till att samla då de viktiga aktörerna och det har vi gjort vid ett antal tillfällen, för att också faktiskt ta initiativ och påbörja det här viktiga arbetet då. Många länsstyrelser nu är igång med utmärkningen och vi har de diskussioner vi behöver kring undanförelse och förstörelse av kulturföremål på olika slags sätt. Jag skulle säga att sektorn här har varit väldigt bra på att samla sig och vara väldigt enade och ta initiativ och göra saker. Men nu väntar vi förstås också på resultaten av kulturskyddsrådet som vi utreder.

MAX

Tack, Susanne. En kort kommentar från Patrik och Anneli innan jag vill hinna gå vidare till informationspåverkan.

PATRIK

Kort så skulle jag säga då i väntan på den utredning och den process så vill jag skicka till alla ingående aktörer att ta en stund på er arbetsplats och diskutera att vad gör vi om kriget kommer imorgon? Vad gör vi om kriget kommer om tre månader och vad gör vi om kriget kommer så småningom? Så att ni själva har den mentala beredskapen hur ni ska agera, och inte vänta in att det kommer hända någonting uppifrån sedan. Händer det så, för att citera en minister, "krig blir samhällstriage i sin mest brutala form och ansvaret faller på alla".

MAX

Anneli?

ANNELI

Vi har ju pratat om vilket skydd Haagkonventionen ger men jag tänker att kulturmiljö frågorna, kulturarvet, blir en del i det svenska totalförsvaret, är faktiskt ett skydd i sig. Det får man inte glömma bort, tänker jag.

MAX

Den här frågan riktar jag mest till Magnus och till Patrik, men ni andra är ju självklart välkomna att också spela in. Hur pass utsatt är Sverige för en yttre påverkan? Magnus?

MAGNUS

Det beror på vad vi menar, vi har ju varit utsatt efter en islamistisk påverkanskampanj som har drabbat vissa sektorer oerhört hårt, som socialtjänsten som varit väldigt påverkade och som har haft svårt att utföra sitt myndighetsuppdrag, helt enkelt, och det här är påverkan som drabbar rättssäkerheten för de barn som är utsatta på olika sätt, så det är oerhört allvarligt.

MAX

I korthet då, den som också kallas för LVU-kampanjen, det var ju ett uppdrag som MPF gav åt försvarshögskolan, så den rapporten släpptes tidigare i vår.

MAGNUS

Och vi har seminarium om det här imorgon.

MAX

I korthet så handlar ju det om att det kom en informationspåverkan som gjorde gällande att socialtjänsten stjal...

MAGNUS

Tillämpar muslimska barn och lämnar de till kristna familjer i akt och mening att göra dem kristna och kränka de muslimska familjernas tro, och så vidare, man utsätter dem för sexuella övergrepp, det är ju en del. Den ryska påverkan mot Sverige har haft svårt att få fäste, särskilt i år skulle jag säga, förra året, därför att Ryssland har varit upptagna med annat. Man har haft fullt upp med att kontrollera sin egen befolkning och sälja in det här kriget som ett krig mot nazismen. Man har ägnat väldigt mycket möda åt att försöka påverka Ukrainas motståndskraft och försvarsvilja, det har man inte heller lyckats med. Det vi ser på senare tid är att man vänder sig till andra delar av världen, Afrika har man en särskild kampanj mot just nu, men även Latinamerika, Asien, där man vill få de här länderna att köpa Rysslands världsbild, helt enkelt, att USA och NATO är de stora bovarna i det här, och att Ryssland står för en multipolär värld där alla har rätt till sitt nationella självbestämmande och så vidare. Men också, naturligtvis, finns det delar av Europa som har en mer utsatt ställning i Sverige, där det är lättare att påverka, det kanske finns proryska grupper, det finns en diskussion mer polarisering. Sverige är utsatt, jag säger inte att vi ska sänka garden eller sluta vara uppmärksamma, tvärtom, vi gör ett bra jobb, vi har en bra mediabevakning på sådana här frågor, vår befolkning är välinformerade och välutbildad, så vi har en bra ställning men vi ska fortsätta att göra bra jobb på den här arenan. Det är viktigt.

MAX

Patrik, kan du ge exempel på när främmande makt har försökt påverka medias narrativ?

PATRIK

Ja, det finns det många, hur lång tid har vi? Jag kan ta den med Gotlands exempel. Han förstår vart jag är på väg och jag förstår vad du vill att jag ska säga. TV4 åker till Moskva, träffar en företrädare för en tankesmedja i Moskva som i intervjun pratar om 2015, vill jag minnas att det är, så vi är flera år före den upptrappade utvecklingen, men det är efter Krim, pratar om att det vore bra för flera länder i Östersjöområdet om Gotland var militariserat. I intervjun så smyger han in att som det var på 20-talet, och då kanske ni som kan historia hoppar till och tänker att Gotland aldrig har varit demilitariserat, herregud vi har ju befästningsverk på Gotland och de byggdes ju för att ryssarna ville att vi skulle ha dem så att inte den franskg Engelska flottan la till i Fårösund, vad säger han? Men den här kollen hade inte TV4 och efter det så kom det i flera olika steg olika initiativ, impulser, som sedan så småningom blev partipolitik för ett parti som satt i en av Sveriges två lagstiftande församlingar i

Europaparlamentet då, att vi inte ska ha militär trupp på Gotland. Det är ett exempel på en informationskedja med en påverkan på media, för TV4 sände ut det här, ingen reflektion. Då kommer sista lilla "cluen" i det här då, vad var det för tankesmedja då? Ja det var en tankesmedja som grundades av KGB, och den beskrivs med goda kontakter i Krem. Då förstår man att det finns ett helt annat syfte bakom en sådan intervju, att planera in en tankemodell. Att få oss att tänka vissa saker. Och vad man ville göra i den intervjun var att få gotlänningar att känna att man borde vara smålänningar, det är ju mysigt, Småland, eller hur? Så det är ett exempel med gotländsk touch.

MAX

Finns det fler exempel på vad en aktör genom psykologisk operationer kan göra med ett folks medvetande över tid?

PATRIK

Det är det man försöker göra i Ukraina och i att sälja in idén till stora delar av världen nu att det är Ryssland som är den goda kraften, och här bygger man ju på en berättigad ilska mot kolonialtid och liknande som man då vill förknippa med framförallt Storbritannien och Frankrike och så vidare, men också USA dras ju in i det här. Då lanserar man Ryssland som den välvilja motparten till all den här ondskan som väst står för. Nu när man har misslyckats, hittills i alla fall, att påverka väst, strategin går ju ut på att vi ska ta bort sanktionerna, vi ska ta bort vårt stöd till Ukraina. Det har man jobbat hårt med men inte lyckats med så här långt. Den strävar kommer att fortsätta, men nu riktar man in sig på andra delar av världen där man tror att man kanske kan få fler stater att rösta i FN, till exempel, på Rysslands sida. Det har man inte lyckats hittills heller med.

MAGNUS

Det är västs fel att det blir ökad svält i Afrika för att jordbruksexporten från Ryssland och Ukraina har blivit påverkad och pressad och matpriserna och skapar en brist, så det är västs fel. Det är ett ryskt narrativ för Afrika, som påverkar. Om du inte kan äta och du får veta vems fel det är, då kommer du bli rätt irriterad.

MAX

Vi har knappt om tid nu, vi har egentligen gått över tiden lite grann, men vi har haft väldigt intressanta och spännande diskussioner, som jag tackar för. Men i korthet, kan ni bara summera. Vem behöver göra vad för att stärka skyddet av kulturarvet? Kan vi börja med dig Magnus, för jag vet att du har nämnt museilagen när du pratade inför det här?

MAGNUS

Jag tänker att museer och andra kulturarvsbärare ska länsstyrelserna fortsätta göra det de gör med att vårda och utveckla kulturarvet, naturligtvis, men också se över vad det är som behöver skyddas. Också tänka på hur vi kan ändå hålla samlingar öppna och tillgängliga i en kris eller konflikt. Och se över hur vi behöver krigsplacera vår personal. Har vi gjort det eller inte? Vad behöver vi göra för att säkra att vi har personal på plats den dagen kriget är här?

MAX

Susanne?

SUSANNE

Nej men jag ser framför mig att vi ska få ett kulturskyddråd på plats. Det vi också behöver göra som vi inte har gjort är att arbeta med det som kallas för förstärkt skydd. Det hette särskilt skydd förut,

heter förstärkt skydd nu, som då faktiskt handlar om våra statliga byggnadsminnen och våra världsarv. Det är ett arbete som vi behöver ta vid på Riksantikvarieämbetet men det har vi också span på för att ansvaret ser lite olika ut här och där ligger lite andra förutsättningar, men där behöver vi kliva fram och ta ansvar i den frågan som handlar i förstärkt skydd.

MAX

Anna?

ANNA

Nej men jag hakar på Magnus lite där, vi pratar väldigt mycket om skydd och hur vi ska skydda oss och det är jättebra, men just det här med hur vi ska hålla öppna museum, det ser vi ju i Ukraina också att kulturarvet och kulturen generellt blir jätteviktig för människor i krig, så vi kan inte heller bara låsa in och gömma bort allting, det är en viktig kraft även i krig. Så det tror jag att vi behöver prata mer om.

MAX

Patrik?

PATRIK

Ja du Max behöver göra mer och tänka längre och det gäller också dig på rad två och ni på rad tre och du på rad fyra. Min poäng är att det här när det gäller kulturarvet, när det gäller totalförsvar, jag vill understryka att det är allas ansvar, det är allas delaktighet. Här kan vi alla göra mer och bidra mer.

MAX

Tack. Anneli?

ANNELI

Han snodde mitt. Så kan det vara. Nej men jag tror att vi alla har ett ansvar och vi behöver gräva där vi står, vi behöver inte vänta på utredningar, vi behöver inte vänta på uppdrag, utan vi kan faktiskt allihopa göra något.

MAX

Man ska inte vänta på att telefonen ringer, man kan faktiskt ringa ett samtal själv.

ANNELI

Ja, typ.

MAX

Jag förstår. Magnus Hjort, generaldirektör för Myndigheten för psykologisk försvar, Susanne Thedéen, överantikvarie vid Riksantikvarieämbetet, Anna McWilliams, forskare vid FOI, Patrik Oksanen, journalist och senior rådgivare vid tankesmedjan Fores och Anneli Bergholm Söder, länsråd för Länsstyrelsen Gotland. Stort tack för att ni ville vara med. En applåd!

[47:34 – 47:39] Outro

